

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA

VOL. XXXII, 11

SECTIO C

1977

Instytut Biologii UMCS
Zakład Systematyki i Geografii Roślin

Jan BYSTREK

Bryopogon mirabilis (Mot.) Bystr. w Europie

Bryopogon mirabilis (Mot.) Bystr. в Европе

Bryopogon mirabilis (Mot.) Bystr. en Europe

Bryopogon mirabilis opisał Motyka pod nazwą *Alectoria mirabilis* na podstawie okazów z Karpat Wschodnich, zebranych w lesie świerkowym pod Homulem. W r. 1958 okaz ten posłużył Motyce jako typ nomenklaturyczny dla *Alectoria subprolixa* (Nyl.), gatunku, którego typu nie udało się odszukać w zbiorach zielnikowych Nylander'a. Diagnoza *Alectoria implexa* var. *subprolixa* Nyl., zamieszczona u Stizenberger'a (6) jest zbyt ogólnikowa, nie daje dokładnej diagnozy gatunku:

„Der mit K befeuchtete Thallus farb weisses Löschpapier gelb. Er ist so gebut wie var. *cana* und *subcana*. Seine Dicke beträgt im Maximum 0,3 mm, nach oben wird er heafrein. Er ist durchweg dunkel olivenfarbig etwas glänzend. Spärliche Soredienbildung auf polsterartigen Thallusverdickungen. Keine Apothecien bekannt.“

W materiale, który był podstawą diagnozy Stizenberger'a (Petrosavodsk, lg Nylander), występuje kilka gatunków (5). Ogólnikowa diagnoza i trudności ze wskazaniem typu sprawiają, że var. *subprolixa* jest nazwą martwą (*nomen confusum*). Skłoniło to Motykę (5) do zaproponowania nazwy *Alectoria mirabilis* i podania dokładnej diagnozy.

Prowadząc badania taksonomiczne nad rodzajem *Bryopogon* stwierdziłem liczne stanowiska *B. mirabilis*, roślin odpowiadających opisowi Motyki, okazów identycznych z typem nomenklaturycznym wskazanym przez autora nazwy. W zbiorach zielnikowych znajdowałem rośliny płonne, a także z soraliami i owocnikami. Osobniki tworzące soralia i owocniki mają budowę plech, pokrój i właściwości chemiczne identyczne z ory-

ginalnym okazem znajdującym się w zielniku Instytutu Biologii UMCS. Brak w diagnozach Motyki (4, 5) opisu soraliów, owocników i pseudocyfelli u *B. mirabilis* skłania mnie do ponownego powtórzenia diagnozy, poszerzonej o opis tych organellów.

Oceniając rangę gatunku, do *B. mirabilis* zaliczam tylko te rośliny, które posiadają brunatną plechę, brodawkowate soralia i gładkie, nie splecione gałązki, barwiące się pod wpływem KOH na czerwono lub czerwono-brunatno. Wyróżnione przez lichenologów *Alectoria cana* for. *rubens* i for. *rubescens*, *A. cana* var. *fuscidula* i *A. rubescens* — rośliny barwiące się również na czerwono pod działaniem KOH — włączam w przypadku soraliów szczelinowatych do *Bryopogon fuscidulus*, a posiadających soralia brodawkowate i plechę szarą lub zielonożółtą — do *B. canus* lub *B. capillaris*. Naskalne gatunki o ciemnej plesze, barwiące się pod wpływem KOH na czerwono, wymieniane pod tymi nazwami, zaliczam do *B. pseudofuscescens*.

Bryopogon mirabilis (Mot.) Bystr.

Annales Univ. M.C.S., sect. C, 26: 269, 1971. *Alectoria mirabilis* Mot., Fragm. Flor. et Geobot. 6, 3: 444. 1960. *A. subproliza* Mot., Fragm. Flor. et Geobot. 3, 2: 218. 1958. *A. implexa* var. *subproliza* Nyl., Medd. Soc. Fauna Fl. Fenn. 1: 14. 1876 (*nomen nudum*) et in Stizbgr., Ann. Naturhist. Hofmus Wien 7: 131. 1892.

Typus in herb. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, Lublin, Polonia.

Locus class.: USSR, Carpati Orientalis, Czarnohora, in silva primaevi, sub monte Homuł, 1400 m, ad *Picea*, 1934 Motyka.

Exsiccata: Arnold, Lich. exs. 106 b (LUBL).

Diagnoza

Plecha grubo nitkowata, zwisająca, do 25 cm długa, oliwkowobrunatna na grubszych gałązkach jaśniejsza, na cieńszych ciemniejsza, bez połysku, przyczepiona do podłoża krótko zacernioną nasadą, dość gęsto widelkowato rozgałęziona, główne gałązki w nasadowej części 0,5—0,8 mm średnicy, najgrubsze nieznacznie podłużnie pomarszczone lub dołeczkowane, cieńsze — obłe, z nielicznymi, pozornie bocznymi gałązkami.

Pseudocyfelle nieliczne, rozmieszczone zwłaszcza na starszych gałązkach, szczelinowate, białe lub białawe, rzadziej zgodne z zabarwieniem plechy, drobne, widoczne pod silniejszym powiększeniem lupy.

Budowa anatomiczna: Kora ok. 50 μ grubości w zewnętrznej (ok. 6 μ) warstwie brunatno nabiegła, wewnątrz bezbarwna, włóknista, miąższ bardzo luźny, spleciony ze strzępek do 5 μ średnicy. Glony *Trebouxia*.

Soralia tylko u niektórych roślin, brodawczkowate, początkowo w zarysie koliste, następnie o brzegach nieregularnych, lecz gładkich, młode — drobne, mniejsze od średnicy gałązki, starsze — większe, przekraczające średnicę gałązek, wytwarzają się w środkowej i podszczytowej części gałązek. Soredia białe, ziarenkowate.

Owocniki bardzo rzadkie, stwierdzone tylko u niektórych okazów z Tatr i Alp, lekanorowe, do 3 mm średnicy, młode — wklęsłe, starsze — płaskie lub wypukłe, wyrastają na gałązkach bocznie. Tarczki brunatne, przyprószone. Brzeżek plechowy zgodny z zabarwieniem plechy, w młodych owocnikach wystający ponad tarczkę, w starszych podwinięty pod rozrastające się hymenium i widoczny dopiero na przekroju. Hymenium do 35 μ wysokie, bezbarwne lub żółtawe, parafizy rozgałęzione, worki macużkowate, spory 1-komorowe, eliptyczne, bezbarwne, 8—9×5—6 μ . Epitecjum brunatne, do 6 μ grube, hypotecjum do 30 μ , żółtawe, excipulum do 80 μ , żółtawe. Otoczka plechowa do 120 μ , wyraźna tylko u młodych owocników. Kora otoczki do 50 μ , pod owocnikiem grubsza. Miąższ otoczki gęsty, glony nieliczne.

B. mirabilis jest gatunkiem blisko spokrewnionym z *B. subcanus* var. *subfuscus*, od którego różni się bardzo wyraźnie reakcjami chemicznymi, zwłaszcza reakcją z KOH.

Rozmieszczenie

Polska: Tatry, Dol. Białej Wody, na świerku na dnie dolny, 1926 Motyka (LUBL). Łysa Polana; droga do Morskiego Oka, powyżej Łysej Polany, świerki, 1956 Tatarzkiewicz, 1964 Bystrek (LUBL). Żabie, na świerkach, 1949 Lecewicz (LUBL). Dol. Roztoki, na świerku, 1964 Bystrek. Dol. Suchej Wody; Dol. Bystrego, przy drodze na Kalatówki; Przełęcz w Grzybowcu: na pniach i gałęziach świerków, 1962—1964 Bystrek. Hala Pisana, na świerku 1951 Rydzak (LUBL). Iwaniacka Przełęcz, świerk, 1960 Tatarzkiewicz. Kamienista; Ornak; Polana Jarząbca, na świerkach, 1962 Bystrek (LUBL). Beskid Żywiecki, Babia Góra, Markowe Szczawiny, na świerku, 1958 Bystrek (LUBL). Na świerkach pod Małą Babią Górą, 1965 Nowak (KRAM-L). Beskid Śląski, Hala pod Przysłopem, 960, *Sorbus*, 1962 Kiszka (LUBL). Stronie Śląskie, Czarna Góra, na świerku pod szczytem Góry, 1955 Rydzak (LUBL). Gorce, przy turystycznym szlaku z Turbacza na Kiczere, świerk, 1959 Bystrek (LUBL). Pieniny, Szczawnica, *Larix*, 1956 Bystrek (LUBL). Beskid Sądecki, okolice Krynicy, 950 m, świerk, 1956 Tatarzkiewicz (LUBL). Sudety, na trzech jodłach w naturalnym borze dolnoeregłowym w dol. Kaleśnicy, 900 m, Fabiszewski (3). Bieszczady Zachodnie, Ustrzyki Dolne, na świerku, 1969 Bystrek (LUBL). Lubelszczyzna; Roztocze, Guciów, na dębie, 1951 Rydzak (LUBL). Kosobudy, na sośnie, Bystrek (LUBL). Okolice Kraśnika, Gizówka, na sośnie, 1951 Rydzak (LUBL). Białowieża, Park Narodowy, na świerku i klonie 1954 Rydzak (LUBL). Puszcza Augustowska, Czarny Bród, na sośnie i brzozie, Bystrek i Lewkowicz (LUBL).

ZSRR: Karpaty Wschodnie, Czarnohora, Foreszczenka, *Picea*, 1934 Motyka (LUBL). *Picea excelsa* in *Piceeto* prope Dancerz; sub monte Homuł, in silva picea-

rum fere primaevi, 1400 m. Motyka (typus). Białowieskaja Puszcza, *Abies*, lg Gorbacz (LUBL).

CSSR: Tatry, Jamule, 1400 m; Dol. Jaworowa; próg Czarnej Jaworowej: na świerkach i limbach 1956—58 Tatarzkiewicz (LUBL).

Bułgaria: Pirin, Bansko, 1700 Szynal (LUBL). Riła, Suche Ozero, *Pinus peuce* i *Abies alba*, 1956 Motyka i Żelezowa (LUBL). Riła, Sokolec; Borovec; Rybni Ozero, 1956 Motyka i Żelezowa (LUBL).

RFN: Allgau, Rossberg an Wetterfichten zwischen der Prfontner Hütte und dem Filsner Jöhl, 1680 m, und dem Filsner 1952 Klement (LUBL). Allgau, Reintal, an Fichtenleiche, 1650 m, 1952 Klement (LUBL). Ostalpen, Fichtenleichen, über Spitaleralpe, 1888 Kernstock (V, LUBL). Südtirol, Dolomiten Karerpass, *Picea*, 1770 m, 1958 Grummann (Gm, LUBL). Tirol (Arnold, Lich. exs 106 b).

Szwajcaria: Col. du Simplon, Versant Nord, ca 1500 m, 1957 Duval (LUBL). Centr. Wallis, Zermatt, ad *Pinus cembra*, 1800 m, Tatarzkiewicz (LUBL).

Francja: Versant Français du Col. du St. Bernard, 1500 m, 1958 Duval (LUBL).

PIŚMIENICTWO

1. Bystrek J.: Studia nad florą porostów Tatr. 1. Rodzaj *Alectoria* Ach. w Tatrach polskich. *Fragm. Flor. et Geobot.* 8 (2), 191—204 (1962).
2. Bystrek J.: Taxonomic Studies on the Genus *Alectoria*. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska sectio C* 26, 265—279 (1971).
3. Fabiszewski J.: Porosty Snieżnika Kłodzkiego i Gór Bialskich. *Monogr. Bot.* 26, (1968) Warszawa.
4. Motyka J.: Rodzaj *Alectoria* Ach. podrodzaj *Bryopogon* (Link) Th. Fr. w Europie Środkowej. *Fragm. Flor. et Geobot.* 3 (2), 205—231 (1958).
5. Motyka J.: O niektórych mniej znanych i nowych gatunkach rodzaju *Alectoria* Ach. *Fragm. Flor. et Geobot.* 6 (3), 441—452 (1960).
6. Stizenberger E.: Die Alectorienarten und ihre geographische Verbreitung. *Ann. Naturhist. Hofmus (Wien)*. 7, 117—134 (1892).

РЕЗЮМЕ

В работе дается диагноз *Bryopogon mirabilis* (Mot.) Bystr., дополняющий диагноз Мотыки (4) описанием псевдоцифелиев, соралиев и плодового тела. Приводится также перечень известных местообитаний этого вида в Европе.

RÉSUMÉ

Dans le travail on a donné la diagnose de *Bryopogon mirabilis* (Mot.) Bystr. complétée en comparaison de celle de Motyka (4) par la description des pseudo-cyphelles, des sorales et des apothécies. On a donné en outre l'index des localités de cette espèce connues jusqu'ici en Europe.